

ADAM FAŁOWSKI
Uniwersytet Jagielloński
ORCID: 0000-0002-3836-2221
e-mail: adam.falowski@uj.edu.pl

Z ETYMOLOGII POLSKIEJ (2): ROZGARDIASZ¹

Wymieniony w tytule leksem, znany doskonale polszczyźnie ogólnej, por. *rozgardiasz* 1. ‘zamęt, zamieszanie wywołane czym; tumult, rechwach, rwetes’, 2. *daw.* ‘hulan-ka, biba, pijatyka, libacja’ (SJPDor), *rozgardiasz* ‘stan zamętu, nieporządku, bezładu; zamieszanie, rechwach’ (SWJP: 959), *rozgardiasz* ‘stan ogólnego zamieszania, w którym przedmioty nie znajdują się na swoim miejscu, a ludzie nie działają w sposób przemyślany i celowy’ (WSJP), nie doczekał się jak dotąd wieloaspektowego i systematycznego opracowania. Bywał albo w ogóle pomijany w słownikach etymologicznych (SEBor; PSEMań), albo też prezentowano go bez jakiegokolwiek komentarza, por. np. „**rozgardjas** stroić, ‘biesiadować’, Mączyński 1564 r.; od 18. wieku *rozgardiasz*, o ‘rechwachu, nieładzie’” (SEBr: 465). Tak więc, niniejszy tekst dedykowany pamięci Profesora Bogdana Walczaka, któremu zawsze bliskie były zagadnienia etymologii polskiej i słowiańskiej będzie prawdopodobnie pierwszą próbą opracowania biografii interesującego nas leksemu, uwzględniającej jego historię, geografę i etymologię.

1. Chronologia

Najdawniejszą dokumentację tego wyrazu w języku polskim zawdzięczamy Janowi Mączyńskiemu, który w swoim doniosłym dziele leksykograficznym zatytułowanym *Lexicon Latino-Polonicum* z 1564 roku zamieścił taki zapis: „Comessor, aris, atus, sum, a comedo decunt quidam, Używam/Rozgardias stroyę/Bonuyę niektórzi mówią” (Mączyński 61a – zob. Olesch 1971: 121). Z tego samego źródła cytuje go *Słownik polszczyzny XVI wieku: rozgardyjas* ‘hulan-ka, opilstwo, rozpusta; comessatio, commissatio, heluatio’ (SPXVI 36: 109).

---

¹ Por. Fałowski A., 2022, *Z etymologii polskiej (1)*, „Rocznik Sławistyczny” LXXI, s. 77-84 (*berek; zbereźnik*).

Bardzo bogatego materiału dostarcza *Thesaurus polono-latino-graecus seu promptuarium linguae latinae et graecae* Grzegorza Knapiusza (Kraków 1643), w którym konstrukcja *rozgárdyás stroię* pojawia się wielokrotnie w otoczeniu bogatej rodziny synonimicznej, por. „Rospustnié żyię/ v. Rozgárdyás stroię; Bieśiádá rospustna/ v. Rozgárdyás; Márnuię/ máрно-trawię. v. Przemárnować. Rozgárdyás stroię; Mięso-pustny/ Mięso-pustuię/ Rozgárdyás stroię; Łabuię/ Bieśiádiuię. Dogadzam sobie. Rozgárdiás stroię. Rozkosznié żyię; Rozrzutnié/ rozrzutnié żyię. Kurzy się. nieoszczadác. v. Rozgárdiás stroię. Utrącam 3. Przemárnować. Wydáię 1; Rozgárdiás stroię /zaży-wam ábo czéstuię rozrzutnié/ zbytécznié. Rospustnié żyię/ zbytkuię. Wiéczerza dru-ga. Rozkosznié żyię; Rozgárdiás/ Biesiáda rospustna. Hoyne názbyt biesiády. Na trzy zbyty; Roskosznié żyię/ Labuię. v. Dogadzam sobié. Rozgárdyias stroię” (zob. KSJP XVII-XVIII). Ponadto rzeczownik *rozgardiasz* oraz połączenie wyrazowe *r. stroić* występuje też w innych zabytkach XVII-XVIII w.: „Nié dáy mu. Day mi. Rozley náley. Rozgárdyias” (G. Knapiusz, *Thesauri polono-latino-graecus [...]. Tomus tertius [...]*, Kraków 1632); „Rozgardias/ biesiáda rospustna /Heluatio, commessatio, intempestivum convivium” (K. Szyrwid, *Dictionarium trium linguarum*, Wilno 1642); „Aulus Vitallius częstokróć kilkanaście dni raz po raz pił i z Dworzány swymi rozpustę y rozgárdyjas stroił” (A. Gdaczusz, *Dyszkurs o pijaństwie*, Brzeg 1681); „Rozgardyas, luxure, debauché, impudicité, depense, excessive, profusion, Rozgardyas Stroić, s’addoner au luxe, faire des profusions” (J. Kulikowski Uszak, *Mały dykcyonarz polski i francuski*, Poznań 1746); „Rozgardyas Gagaille... Saturnalia agere... Rozgardyas zbytek ley przeley, Larigot... Ley rozley rozgardiasz stroić (P. Danet, *Nowy wielki dykcyonarz Imci X. Daneta opata francuski, laciński i polski obfitujący w najlepsze sposoby mówienia z obserwacjami krytyki i gramatyki*, Warszawa, t. I 1743, t. II 1745); „Rozgardysz, die Unzucht” (J. Biernacki, *Najżyteczniejsze słowa polskie i niemieckie alfabetycznym porządkiem zebrane*, rkp 1753) (KSJP XVII-XVIII).

Późniejsze zbiory słownictwa polskiego potwierdzają, że interesujący nas leksem zadomowił się w polszczyźnie ogólnej i zyskał całkiem sporą popularność, rozszerzając wydatnie swój zakres semantyczny. Wskazują na to chociażby dane następujących pozycji leksykograficznych: a) *Słownik języka polskiego* Samuela Bogumiła Lindego: „rozgardyjas, biesiáda rospustna, hoyne nazbyt biesiády; rozley, náley, léy, rozléy, vivamus, edamus, bibamus” (G. Knapiusz, op. cit., 1632), „Rozgardyas ledwie wstawszy, Duszkciem idą kurowe, Brzuch natkawszy, mozg zagrzawszy, Drażnisz strony stalowé” (J. Balde, *Poema de vanitate mundi*, tłum. Z. Brudecki, *Sen żywota ludzkiego*, przed 1647), „Gdy na uczcie rozgardyas stroić poczniemy, wtedy sługa pozrzućcane od piianych odrobiny zbiera” (Dawid Pilchowski, *Seneki listy*, 1783) i in. (Linde III: 77); b) *Słownik dokładny Języka Polskiego i Niemieckiego do podręcznego używania dla Polaków i Niemców* Jerzego Samuela Bandkiego, Wrocław 1806: „Rozgardyas, ein Schmaus, eine Schwelgeren, ein Gelag, Fress = oder Saufgelag; R. stroić, zechen, schmausen; rozgardyášnik, ein Zechbruder, Schmaus = oder Fressbruder’, -nica, -niczka ‘ein Zech – oder Fressschwester” (Bandtkie: 1231), c) *Słownik wileński: rozgardjas* 1. ‘biesiáda rospustna, hulanka’, 2. ‘bezład, nieporządek’, 3. ‘gwar, krzyk, gadanie wielu osób razem’ (SWil II: 1376), d) *Słownik warszawski*: rzad. *rozgardjas* p. *rozgardiasz* ‘biesiáda rospustna, hoyne nazbyt biesiády, rozlej, náley, lej, náley, vivamus, edamus, bibamus (za: Linde)’, *rozgardiasz*, *rozgardyjasz*, rzad. *rozgardjas*, dial. *rozgar-*

dyja, rozgierdjasz 1. rzad. ‘biesiada rozpustna, hulanka’, orgia, biba, pijatyka, libacja’, *r. stroić* ‘bonować, bomblować, używać’, 2. ‘chaos, zamęt, tumult, nieporządek, nieład, urwanie łąba, bezład, zamieszanie, rejuwach, rwetes, piekło’ (SW V: 612).

2. Geografia

Analizowany leksem znany jest gwarom polskim, por. *ozgardyja, ozgierdyjas* p. *rozgardjasz* (SW III: 925), (Małopolska pd) *rozgardiasz (rozgardyjās)* b.z., (*Łozgardyjo*) ‘nieporządek’, (Małopolska pd-zach) *rozgardiasz (uozgardyjo, rozgardyjo)* 1. ‘rozgardiasz’, 2. ‘kłopot, np. z dziećmi’, (Kujawy) *rozgardiasz (rozgardjā)* ‘hałas’, (Warmia i Mazury) *rozgardiasz (rozgardjyas)* „[...] ale teraz dzieci choćby chciały spiewać, cytać ni mogą. Za to bonują i labują, robzią rozgardyjas [...]” b.z. (zob. KSGP). Dość ograniczony materiał dostarczony przez KSGP wskazuje na to, że do gwar słowo to przedostało się prawdopodobnie z języka literackiego. Szczególnie znamienny jest ostatni cytat, który sprawia wrażenie, jakby został żywcem przeniesiony z *Leksykonu* Jana Mączyńskiego („bonują, labują, robzią rozgardyjas”), chociaż w tym wypadku (mowa wszak o dzieciach) trudno przyjąć, że mamy tu do czynienia ze znaczeniem ‘biesiada rozpustna’. Zwrot *rozgardiasz robić* należy zapewne rozumieć jako ‘próżnować, zbijać baki’, za czym przemawia chociażby znaczenie dial. czasownika *bonować/banować* m.in. ‘próżnować’ (SGP I/3: 357; II/2: 376), ewentualnie ‘hałasować, krzyczeć, wrzeszczeć, czynić rejuwach, zamęt, zamieszanie’.

Poza polszczyzną *rozgardiasz* zadomowił się tylko w języku ukraińskim, por. ukr. *rozhardijās* pot. 1. ‘brak porządku, nieład’; bezładna bieganina, hałas, harmider; chaos, zamęt., zamieszanie, rwetes’, 2. rzad. ‘zamieszki, rozruchy’, 3. ‘sposób życia bez jakichkolwiek ograniczeń, według własnego osądu’, *rozhardijāsity* pot., rzad. ‘czynić rozgardiasz’ (Hrinczenko IV: 37; SUM VIII: 646; WTSSUM: 1045). W gwarach ukraińskich obserwujemy duże zróżnicowanie formalne tego leksemu, por. *rozhardijaš* ‘Schwelgerei, Völlerei, Unordnung’, *rozhardijaš* ‘liederliche Wirtschaft, Zuchtlosigkeit, Saus und Braus’, *rozhardija* ‘Wirrwarr’, *rozgardāš, rózharš* ‘Orgie’, *rozhorša* ‘Trümmerhaufen’ (Żelechowski III: 815; Werchratski: 461; ESUM V: 107). Najdawniejsze poświadczenie znajdujemy w słynnej *Eneidzie* Iwana Kotlarewskiego z 1798 roku: „Rozhardijaš nastav Trojancjam” (III 6) oraz „Tut čystyj buv rozhardijaš: leży, spy, již, pyj, veselysja, movčy, kryčy, spivaj, krutysja” (III 119) (Kotlarewski 1955: 40; 68). W dodanym do utworu słowniczku ukraińsko-rosyjskim, przybliżającym czytelnikowi rosyjskojęzycznemu nieznanie słownictwo „narzcza małorosyjskiego”, a sporządzonym przez wydawcę Maksyma Parpurę i redaktora Jossypa Kameneckiego (zob. Danylenko 2020: 322) ukr. *rozhardijaš* oddano przez ros. *roskošestvo* (s. 12), por. ros. *roskošestvo* 1. ‘zamiłowanie do zbytku’, 2. ‘przepych, zbytek’ (WSRP II: 1123).

Inne dawne poświadczenia w źródłach ukraińskich odnoszą się do I połowy XIX w., por. a) *Słownik języka ukraińskiego* Fiodora Szymkewycza z l. 1834-42: „rozhardijaš, roskošestvo” (301 – zob. Hałas: 124), b) *Słownik języka ukraińskiego* Pawła Biłecznego-Nosenki z lat 1838-43: „rozhardijās [...] Svoboda ešt i piť, pět i pljasat. Svoja volja, pir goroj, pyľ stolbom (slovo nizkoje)” (zob. Nimczuk: 315).

Warto też odnotować ślad w antroponimii ukraińskiej: nazwisko *Hardijáš*, o niejasnym pochodzeniu, być może, według Juliana Red'ki, nawiązujące od apelatywu *rozhardijaš* 'nieład, nieporządek' (Red'ko: 197).

Według ESUM (V: 107) w języku ukraińskim mamy w tym przypadku do czynienia z polonizmem.

3. Etymologia

Jak dotąd pochodzenie badanego leksemu nie zostało wyjaśnione w sposób jednoznaczny i zadowalający, chociaż próby takie były podejmowane. Już S.B. Linde dawał do zrozumienia, że należy wiązać *rozgardyjas* z *gardłować*, *gardłowa sprawa*, *gardło* (Linde III: 77). Pomysł ten znalazł zwolennika jedynie w osobie F.S. Szymkewycza, który stwierdził: „poł[skoe] *rozgardyjas*, neskl. braźničestvo, ot *gardlo* podobno kak nēm[eckoe] die *Schwelgerey* ot prost[onarodnago] *Schwalg*, zěv, past' ” (zob. Hałas: 124). W *Słowniku warszawskim* natomiast dość mechanicznie dokonano podziału wyrazu na *roz* (ze znakiem zapytania) i hipotetyczne **gardjasz*, GARD, bez jakichkolwiek dodatkowych objaśnień (SW V: 612).

Nie przekonuje zarówno z powodów formalnych, jak też semantycznych, propozycja ESUM (V: 107), by traktować interesujący nas leksem jako hungaryzm, por. węg. *garázda* I 'chuligański, łobuzerski', *garázda* II 'chuligan, łobuz' i in. (WSWP: 409), znany doskonale gwarom słowackim jako *garazda* i *garazd* (*garázda*) 1. ekspr. 'awantura, nieporządek, hałas', 2. ekspr. 'awanturnik, pijak', *garazdit'* ekspr. 'wszczynać awantury, burdy', *garazdovat'* 1. 'ts.', 2. 'karcić, strofować, łajać' (SSN I: 480), o dość niepewnym pochodzeniu (zob. Machek: 149; ESUM; Králik: 176). W rzeczywistości pochodzenie węg. *garázda*, dial. *garázna* zostało wyjaśnione już dawno temu, poza związkiem z pol. *rozgardiasz*, chociaż z niewiadomych powodów etymolodzy węgierscy zignorowali ten fakt².

Oryginalne stanowisko zajął w tej kwestii Andrzej Bańkowski, pisząc: „**rozgardiasz** XIX, **rozgardyjasz** (też **-jas**) XVI-XVIII; rozwój semantyczny od 'wystawna uczta, libacja', przez 'burda pijacka', do szerokiego znaczenia: 'zamieszanie, zamęt, tumult', niejasne, chyba spolszczenie ukr. **rozhordijáš**, z akcentem oksytonicznym, co sugeruje zapożyczenie z jakiegoś źródła tatar.-tur. (co do zagadkowego **-aš**, por. osm. **-aš** 'jadło', z adideacją nagłosu do ukr. vb. **roz-hordity**)” (SEBań III: 109). W *Słowniku etymologicznym polszczyzny potocznej* (SEPP 300-301) propozycja częstochowskiego etymologa uzyskała wsparcie w postaci dodatkowej argumentacji: „Geografia form gwarowych (wschodnia Ukraina) oraz zróżnicowanie fonetyczne (np. *rozgardáš*) skłaniają do zaproponowania jako punktu wyjścia tur. *kargaša* 'zamieszanie, zamęt, nieład, chaos, rozgardiasz, mętlik, zgiełk, tumult, wrzawa' (KEWTS), por. też tat. *kargyš*

² Chodzi o propozycję Emilii Úrhegyi, która wyraz węgierski wyprowadza ze słow. **grozънь* 'groźny' (zob. E. Úrhegyi, *Etymologische Beiträge*, „Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae” VI (1960), s. 285-313). Informację tę zawdzięczam Profesorowi A. Zoltanowi z Budapesztu. W tym miejscu pod adresem Profesora kieruję słowa wdzięczności i podziękowania za wszelkie uwagi i sugestie merytoryczne odnoszące się do niniejszego tekstu.

1. ‘przekleństwo, wyzwisko, nieżyczliwość’, 2. *przen.* ‘połajanki, wymyślenia, przekleństwa’ (TRS), a także ros. dial. *raskardák* ‘nieporządek, bałagan; swary, niesnaski’ (SRNG)” (SEPP: 301). Jednakże trudności o charakterze chronologicznym (pol. – XVI w., ukr. – XVIII w.), semantycznym (zdecydowana wtórność znaczenia ‘zamęt, nieład itp.’ w stosunku do ‘biesiada rozpustna, hulanka; zbytek, przepych itp.’) i słowotwórczym (nieprzejrzystość procesów derywacyjnych i motywacyjnych) skłaniają raczej do rezygnacji z zajętego w SEPP stanowiska i zaproponowania w tym miejscu innego rozwiązania.

W procesie rekonstrukcji genezy i ewolucji omawianego leksemu postaram się w pierwszej kolejności uporządkować fakty, którymi dysponujemy. Zaczę od tego, że odnotowany po raz pierwszy w *Słowniku* J. Mączyńskiego z 1546 r. wyraz *rozgardias* został użyty jeden jedyny raz w konstrukcji substancywno-werbalnej: *rozgardias stroyę*: „Używam/Rogardias stroyę/ Bonuyę niektórzy mówią” jako ekwiwalent łac. *comessor* ‘ucztować; uroczyć się obchodzić’, *comedo* ‘trwonić, marnować’. Tak więc *rozgardias(z) stroić* należałoby interpretować semantycznie dwojako, w rozumieniu: a) węższym, konkretnym ‘urządzać, wydawać ucztę, biesiadę wystawną, pełną przepychu i zbytku, rozpusty i wszelkich rozkoszy cielesnych’, b) szerszym, bardziej abstrakcyjnym ‘żyć rozkosznie, rozpustnie, rozrzutnie, dogadzać sobie, używać, zbytkować’, jak na to wskazuje chociażby znaczenie synonimicznych wobec wymienionej konstrukcji czasowników *bonować* ‘ucztować, biesiadować, hulać’ (SPXVI 2: 324), *bonować* ‘labować, hojnie żyć; bujać’, też *bonowanie* ‘labowanie, rozgardyas, luszytk’ (Linde I: 145), *używać* ‘używać sobie, żyć dobrze, kosztownie, bonować, dogadzać sobie, rozkosznie żyć, biesiadować’ (SPXVI 6: 118), *użyć, używać* ‘sobie = dogodzić sobie, uraczyć się, ufetować się, żyć dobrze, rozkosznie, kosztownie, bonować sobie, nie żałować sobie, hulać, bankietować, puszczać się’ (SW VII: 431), a także udokumentowanych w tymże *Leksykonie* J. Mączyńskiego: *labować* ‘cieszyć się, znajdować w czymś przyjemność’, z niem. *labben, lappen* ‘lizać, chęptać, dużo jeść i pić, hulać’ (SPXVI 12: 2), *lostować* ‘próżnować, korzystać z przyjemności, rozkoszy życiowych, *lostowanie* ‘rozrywka, uciecha, zabawa’ (SPXVI 12: 308-309), *paniczковать* ‘próżnować, spędzać czas na rozrywkach (o młodym mężczyźnie)’ (SPXVI 23: 154). Podobną sytuację obserwujemy w *Słowniku* G. Knapusza, gdzie zwrot *rozgardias stroyę* ma bogatą rodzinę synonimicznych czasowników i konstrukcji imiennie-werbalnych, akcentujących takie atrybuty czynności, jak rozrzutność, rozpusta, zbytek, marnotrawstwo, dogadzanie sobie, zbytnia hojność, nadmiar.

Natomiast gdy chodzi o rzeczownik *rozgardias(z)*, to należy go według wszelkiego prawdopodobieństwa interpretować w identycznym układzie dychotomicznym jako ‘biesiada rozpustna, hulanka, pijatyka, orgia, libacja’ oraz ‘rozpusta, rozpasanie, swawola, przepych, zbytek, rozkosz’, odpowiednio do łac. *cōmissātiō, lūxuria, hēl-luatiō, dissolutio, insolentia, lascivia, licentia, petulantia, voluptas* i in. Tym samym pod względem semantycznym w XVI-wiecznej polszczyźnie wypada go uznać za najbliższy leksemowi *rozpusta* 1. ‘niepodporządkowanie się normom moralnym i obyczajowym, niepowściągliwość, samowola, zuchwałość; nieumiarkowane korzystanie z przyjemności, życie w zbytku; niezdyscyplinowanie, rozpasanie; występki, grzechy; przepych, rozrzutność’, ‘swawolne, nieobyczajne zabawy; ucztovanie, biesiadowanie’, 2. ‘niezwykłość, przepych, okazałość’, 3. ‘pobłażanie’ (SPXVI 36: 407-409), a także

rozkosz(e) ‘przyjemność, zwłaszcza cielesna; często: dobrobyt, wygody, brak trosk; także to, co sprawia przyjemność, rzecz przyjemna, miła dla zmysłów (SPXVI 36: 197-210), por. m.in. „mięso-pustne dni wesołych/we wszelakiej rozkoszy y rozpuście/w pićiu y iadle strawili” (SPXVI 36: 408), a w dalszej kolejności, *pompa*, *pycha*, por. *pompa* ‘przepych, zbytek, wystawność’, „pychy/wzgárdy bliźniego/pompy”, „pychą/zbytki/márná pompa”, „pompy á pychy zbroj” (SPXVI 27: 178-179), *pych* ‘zarozumiałość, hardość’, *pycha* 1. ‘duma, wyniosłość, zarozumiałość, wygórowane mniemanie o sobie’, 2. ‘okazałość, wspaniałość, zbytek; zewnętrzne oznaki pychy’, „pychę hardą złożył”, „haniebna pycha/ y hardość”, „pychy i wzgardy ku innym vżywa”, „y takową pychę y zbytek” (SPXVI 34: 516-521), wreszcie *hardość* ‘pycha, wyniosłość, zarozumiałość, zuchwalstwo’, „a wždy czyniącz dosyć pysze á hárdości swoiey” (SPXVI 8: 307-308) i in.

Wymieniony jako ostatnie ogniwo zaprezentowanego powyżej łańcuszka synonimicznego w polszczyźnie XVI w. wyraz *hardość*, derywat od *hardy* (od XVI w.) ‘dumny, pyszny, wyniosły, butny; zuchwały, nieposłuszny, krnąbrny’, też ‘ogarnięty szlachetną dumą, wspaniały, wzniosły, dial. (zwykle *chardy*, też *ardy*), a także ‘kłótniwy, złośliwy’, ‘groźny, niebezpieczny, niepocziwy’, ‘ostrzy, szorstki, arogancki, opryskliwy’, ‘wybredny’, ‘nieuściepliwy, zawzięty’ traktowany jest jako fonetyczny bohemizm, który zastąpił postać rodzimą *gardy* ‘dumny, pyszny, wyniosły, butny, zarozumiały; zuchwały, krnąbrny, nieposłuszny, napastliwy, arogancki’, ‘wspaniały, wzniosły’, ‘wybredny’, dial. *gard(ny)* ‘kapryśny, wybredny w jedzeniu’ (zob. też *gardzić*), z ps. *gbrdъ ‘ogromny, silny, wspaniały, majestatyczny, śmiały’, ‘wyniosły, pyszny, butny’, ‘budzący grozę, straszny’ (zob. SEBor: 192-193). Por. też stpol. *hardość*, *gardość* ‘arrogantia, superbia’ (Sstp. II/7: 540), (XVI w.) *gardzący* ‘lekceważący, mający za nic, nisko ceniący; odrzucający, nie dbający; respuens’, „Fastidentis stomachi esse, Przebierać w potrawiech/ Nie wszystkiego rad yádać”, *gardzenie* ‘lekceważenie, niedbanie; despiciatio, fastidium’, „In fastidio esse, Być w gárdzeniu”, „Miły byku nie bądź wołem/ Niechćiey gardzić moim stołem” i in. (SPXVI 7: 206-207), dial. *garda* ‘pogarda, gardzenie’, *gardać* ‘gardzić’, *gardnieć* ‘stawać się gardnym, czyli wybrednym w jedzeniu’, *gardny* 1. ‘wyniosły, zarozumiały, butny’, 2. ‘kapryśny, wybredny w jedzeniu’, *gardość* ‘gburowatość’, *gardus* ‘człowiek wybredny w jedzeniu’, *gardy* 1. ‘wyniosły, zarozumiały, butny’, 2. ‘kapryśny, wybredny w jedzeniu’, *gardzać* ‘lekceważyć, okazywać wyższość; gardzić’, *gardziak* sporadycznie ‘człowiek wybredny w jedzeniu’, *gardzić* (się) 1. ‘nie szanować, nisko cenić, mieć za nic, lekceważyć, odtrącać, okazywać wyższość’, 2. ‘być wybrednym, wybrzydzać’ (SGP VIII/1: 147-158), *gardziuch* sporadycznie ‘człowiek wybredny w jedzeniu’, *gardzy* ‘o człowieku: wybredny w jedzeniu’ (SGP VIII/2: 163), *wzgardny* ‘nie mający dobrego apetytu, mało jedzący’, ‘wybredny (o krowie)’, *zgarda* ‘wzgarda, pogarda, lekceważenie’, ‘hańba, wstyd, sromota’, ‘rozpusta’, *zgardny* ‘wybredny, trudny do karmienia (o bydle)’, *zgardnieć* ‘stać się wybrednym’ (KSGP). Na pierwszy plan wychodzi więc zdecydowanie składnik semantyczny ‘wybredność (w jedzeniu); niewiele jeść; bez apetytu’, por. także dial. *gardy* ‘słaby do jedzenia’, ‘człowiek bez apetytu’, ‘mało jedzący’ itp. (KSGP), który wydaje się decydujący w procesie kształtowania się znaczenia leksykalnego wyrazu *rozgardias(z)*.

Nieco inaczej należy interpretować znaczenie ukr. *rozhardijáš* w najdawniejszym użyciu końca XVIII w., czyli w słynnej *Eneidzie* I. Kotlarewskiego, gdzie pod słowami

„rozhardijaš nastav Trojanciam” skrywają się wszelkie rozkosze cielesne: dobre jedzenie, mocne trunki, przedni tytoń, hazard karciany i igraszki z kobietami („Pyły, ihraly, żenychalys” – *Eneida*, część III, 6-9; 117-121), jednym słowem, kraina szczęśliwości, istny raj na ziemi („Velyke tut bulo rozdollja”, por. ukr. *rozdollja* ‘pełna swoboda, wolność – III/119; „Koly komu ščo zachotilos’, To tut jak z neba i vrodylos” III/121 – zob. Kotlarewski 1955: 40-41; 68-69).

A zatem mamy podstawy, aby przyjąć, że ewolucja semantyczna leksemu *rozgardiasz* w języku polskim przebiegała prawdopodobnie w sposób następujący: ‘biesiada rozpustna, uczta wystawna, pełna zbytku i przepychu, wymyślnych potraw i szlacheckich trunków, zadowalających najbardziej wybredne i wysublimowane gusta i upodobania, orgia, hulanka, pijatyka’ oraz ‘rozkosz, rozpusta, swawola, chęć użycia, zbytek, obfitość, nadmiar, przepych, marnotrawstwo, rozrzutność’ > ‘chaos, zamęt, tumult, nieporządek, nieład, bezład, zamieszanie, rejewach’ > ‘gwar, krzyk, wrzask, hałas’.

Etymologia wyrazu *rozgardiasz(z)* sprawia niemałe trudności. Istnieją, jak się zdaje, pewne przesłanki wskazujące na to, że może on być efektem radosnego słowotwórstwa, uprawianego przez J. Mączyńskiego. Nie byłoby nic niezwykłego i zaskakującego w takim stwierdzeniu, jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że w *Leksykonie łacińsko-polskim* z 1564 roku wyraz ten został użyty jeden jedyny raz w składzie konstrukcji *rozgardiasz stroye*, a w tekstach współczesnych czasem, w których żył i działał polski leksykograf nie znajdujemy zupełnie potwierdzenia jego użycia. A. Bańkowski we *Wstępie* do swojego *Etymologicznego słownika języka polskiego* bardzo surowo ocenia działalność Jana Mączyńskiego na polu językoznawstwa (leksykografii), pisząc między innymi: „Otóż ów Mączyński [...] niewiele miał czasu, by na postulowane odpowiedniki łacińskich dobierać autentyczne słowa polskie. [...] Zamiast je dobierać wolał tworzyć od ręki słowa pseudopolskie, nie istniejące faktycznie, nigdy przez nikogo nie używane. A tworzył je sobie raz zgodnie, raz niezgodnie z normami słowotwórstwa polskiego. Bywało też, że niektórym rzadko używanym wyrazom polskim przypisywał znaczenia całkiem fikcyjne, by je sztucznie ustanowić (proklamować) odpowiednikami danych wyrazów łacińskich. Na skutek takiej samowoli leksykograficznej owego zniemczałego łacinnika spośród wyrazów wykazanych w jego *Leksykonie* jako polskie prawie jedna trzecia trzeba odrzucić jako nieautentyczne” (SEBań: XIII-XIV).

Jakkolwiek krytyka poczynań leksykograficznych J. Mączyńskiego w wydaniu A. Bańkowskiego może wydawać się mocno przesadzona, to jednak w przypadku omawianego tu wyrazu *rozgardiasz(z)* być może okazuje się trafna. Wygląda na to, że mamy do czynienia z dziwną hybrydą polsko-łacińską o strukturze trójczłonowej: *roz- + -gard- + -'as(z), gdzie element inicjalny roz- przyjdzie nam interpretować jako prefiks o znaczeniu ‘zerwanie z czymś, odstępianie od czegoś, zanegowanie czegoś’, por. np. pol. (XVI w.) *bracić się, bratać się* ‘przyjaźnić się, być w bliskich stosunkach, zażyłe obcować z kim, czym’: *rozbracić się* ‘zerwać stosunki, przestać żyć w zgodzie’, *rozbrat* ‘zerwanie stosunków, niezgoda’ (SPXVI 16: 16; 382; 423), być może więc także: *gardać, gardzić*: **rozgardać (się)*, **rozgardzić (się)*, odpowiadający łacińskiemu *dis-*, np. *concordia* ‘zgoda, jedność’: *discordia* ‘niezgoda, brak jedności’. Człon centralny -gard-, zgodnie z tym, co było powiedziane wcześniej, należałoby identyfikować z *gardy, gardość, gardać, gardzić, hardy, hardość* itd., który byłby tu nośnikiem znaczenia lekсыkalnego ‘przepych, zbytek, rozpusta, wybredność w jedzeniu i picciu’.

Dodanie prefiksu *roz-* skutkowało zapewne wprowadzeniem przeciwstawienia: ‘wybredność w jedzeniu i picciu, spożywanie małej ilości jedzenia i picia, brak apetytu’: ‘spożywanie potrawy i napojów w nadmiarze, obżarstwo i opilstwo, zachłanność i brak umiaru’. Takie przeciwieństwo doskonale ilustruje np. ukr. *hovity* cerk. ‘pościć’: *rozhovityjsja* cerk. ‘spożywać niepostne pokarmy w pierwszym dniu po zakończeniu postu; smakować, delektować się czymś po długiej przerwie; pić alkohol’ (WTSSUM: 187; 1046).

Najwięcej kłopotów sprawia interpretacja finalnego *-as(z)*, które wydaje się elementem nierodzimy, zapewne łacińskim. Wskazuje na to obce polszczyźnie, a charakterystyczne dla łaciny połączenie graficzne *-dia-*, przyswojone na gruncie polskim jako *-dyja-*, czyli *rozgardyja(s)*, por. dialektalne *rozgardyjo*, *ozgardyja*, *uozgardyjo* itp., z charakterystyczną dla gwar realizacją łac. *-ia* (*Maryja*, *bestyja*, *mizeryja*). W języku łacińskim *-as* jest końcówką acc. pl. rzeczowników rodzaju żeńskiego typu *discordia*, *lūxuria*, pl. *dēliciae*, *epulae*, *īnsidiae*, por. łac. *discordias prōducere* (*discordia* ‘niezgoda, waśń’), *dēlicias facere* (*dēliciae* pl. ‘rozkosze zmysłowe, rozrywki, zabawy, zbytki, rozkosze, uciechy’), *alicui epulas dare*, *oculis epulas dare* (*epulae* pl. ‘potrawy, dania; uczta, biesiada’), *īnsidias struere* (*īnsidiae* ‘intrygi, knowania, podstęp’). Użyty w ostatniej konstrukcji czasownik *struō*, *struere* ‘przygotować, urządzić’ wykazuje nawet formalną zbieżność z pol. *stroić* daw. ‘wyprawiać, wydawać, dawać, urządzać’ (SW VI: 456). W konstrukcji *rozgardias(z) stroić* rzeczownik występuje w bierniku. Gdybyśmy przyjęli, że mamy tu odwzorowaną łacińską postać acc. pl. rzeczowników żeńskich, to wówczas znaczenie dosłowne połączenia *r. stroić* należałoby interpretować jako czynność wielokrotną, powtarzającą się, czyli ‘urządzać rozkosze zmysłowe, rozpustne rozrywki, zabawy, hulanki, zbytki, uciechy; wydawać uczyty, biesiady rozpustne i wystawne, z obfitością wykwinnych i wymyślnych potraw, nadmiarem najprzedniejszych trunków oraz obecnością innych uciech cielesnych’. Koresponduje to semantycznie z przytoczonymi przez J. Mączyńskiego synonimicznymi czasownikami *używać*, *bonować*. Należałoby też przyjąć, że z czasem acc. pl. rzeczownika rodzaju żeńskiego wyabstrahował się z konstrukcji substancywno-werbalnej jako rzeczownik rodzaju męskiego i zaczął żyć własnym życiem. Taka koncepcja genezy omawianego leksemu, chociaż bardzo atrakcyjna i wewnętrznie spójna, nie jest jednak w stanie przekroczyć granic hipotezy naukowej.

Inne podejście do etymologii wyrazu *rozgardias(z)* przewiduje dopuszczenie możliwości dychotomicznej struktury słowotwórczej: **roz-* + *gardias(z)*, co jednak w dalszym ciągu nie rozwiązuje jednoznacznie kwestii pochodzenia finalnego *-as(z)*. Hipotetyczna formacja **gardias(z)* jako apelatyw nie jest znana zarówno współczesnemu językowi polskiemu, jak też polszczyźnie dawnej, funkcjonuje natomiast jako nomen proprium, czyli nazwisko *Gardias*. Nazwisko to zyskało największą popularność w Polsce (398), potem Grecji (70) i Francji (36) (<https://nazwiska.net/nazwisko-gardias> (8.12.2022)), w Polsce zaś dominuje w województwie lubelskim (84) (<https://nazwiska-polskie.pl/Gardias> (8.12.2022)). Kazimierz Rymut w pracy *Nazwiska Polaków* wymienia całkiem sporą liczbę nazwisk, które uznał za pochodne od *gardzić*, *gardy* ‘hardy’ lub od imienia *Gardomir*: *Gard* 1418, *Garda*, *Gardacz*, *Gardała*, *Gard-an* + *owicz*, *Gard-ański*, *Gard-asi* + *ewicz*, *Gard-asz* + *ewski*, *Gard-ecz* + *ka*, *Gard-el*, *Gard-ela*, *Gard-elo*, *Gard-nik*, *Gardo*, *Gard-oc* + *ic*, 1393, *Gar-oń*, *Gard-osz* 1395, *Gard-*

-ota 1385, *Gardy* 1410, *Gard-yla*, *Gard-ysi* + *ak*, *Gard-ysz* 1748, *Gardza* 1402, *Gardzi-ej* + *cz* + *yk*; *Gardzina* 1387 (od stpol. *gardzina* ‘bohater’), *Gardzin-ka* 1347 (Rymut 1991: 119), jednakże nie znajdujemy wśród nich nazwiska *Gardias*/*Gardiasz*. Zdaniem onomastów z IJP PAN ma ono całkiem inny (odprzezwickowy) rodowód jako formacja pochodna od *gardian*, *gwardian* ‘przełożony klasztoru’ i powstało w wyniku derywacji sufiksальной: *Gardi-as*, *Gardi-asz* (<https://nazwiska.ijp.pan.pl/haslo/print/id/18755>; <https://nazwiska.ijp.pan.pl/haslo/print/id/28496> (8.12.2022))³. Należy podkreślić, że w tworzeniu polskich nazwisk sufiks *-as/-asz* wykazuje dość dużą produktywność, por. np. *Bien-as*, *Bien-asz*, *Bieni-as*, *Bieni-asz*, *Bini-as*, *Bini-asz*; *Chybi-asz*; *Dard-as*; *Gład-asz*; *God-asz*; *Grabi-as*; *Gręb-asz* (Rymut 1991: 83; 99; 106; 122; 123; 126; 127). Jednakże przyjęcie dla wyrazu *rozgardias(z)* jako podstawy słowotwórczej rzeczownika *gardian/gwardian* nie wchodzi raczej w grę głównie z powodów słowotwórczych i semantycznych. Także uznanie sufiksu za formant rodzimy, kontynuujący ps. **-asb*, **-ašb* i tworzący najczęściej ekspresywne nomina agentis, a tylko sporadycznie nomina actionis > nomina acti, np. pol. dawne *goniasy* pl. ‘gonitwa’: *gonić*, ukr. *lápas* ‘uderzenie, klaps’: *lápaty* ‘klaskać, plaskać’ (zob. Sławski 1976: 32-33) wydaje się mało prawdopodobne. Gdyby założyć, że derywacja wyrazu *rozgardias(z)* dokonała się na gruncie polskim, z wykorzystaniem wyłącznie rodzimych mechanizmów i środków derywacyjnych, to efektem końcowym powinna tu być raczej postać **rozgardas(z)* (od *gardy*) lub **rozgardzias(z)* (od *gardzić*), nie zaś *rozgardias(z)*, z nietypowym dla polszczyzny połączeniem *-dia-*.

Interesujące paralele znajdujemy w językach bałtyckich, choć nie ma dostatecznej pewności, że możemy je etymologicznie wiązać z pol. (*roz*)*gardias(z)*, por. lit. *gardùs* (wariant *gárdas*) ‘smaczny, smakowity, apetyczny’, łot. *gařds* ‘smaczny’ (*gardu muti* a. *ar gardu muti ēst, dzert* ‘z wielkim apetytem jeść, pić’), *gardēšis* ‘smakołyk, delikates’, *gardýbē* ‘ts.’, *gařdis* ‘smak, dobry smak (jedzenia, napoju)’, *gardulýs* ‘smakołyk’, łot. *gardi* adv. ‘smacznie, ze smakiem’, *ka ne gāřds* adv. ‘ile dusza zapagnie’ i in. (SEJL: 158). Wojciech Smoczyński, mimo iż uznaje etymologię lit. *gardùs* za niejasną, pisze w przypisie nr 126: „Obecność akutowanego wariantu *gárdas* zachęca do szukania związków z pierwiastkiem pie. **g^uerh₃-* „pochłonać, połknąć”, por. lit. *gérti* „pić”. W grę wchodzi derywat dewerbalny na stopień 0, **gard-a-*, utworzony od prabałtyckiego praesens na *-d-*, **gēr-da* „połyka” < **g^uerh₃-d^he-*. Znaczenie etymologiczne „jadalny, pitny” (SEJL: 158). Lit. *gérti* ‘pić alkohol, upijać się i in.’ odpowiada ps. **žerti* ‘żreć’ (zob. SEJL: 172-173). Trudno wszakże wyrokować o tym, że fakty litewskie miały realny wpływ na powstanie pol. *rozgardias(z)*, wydaje się to mało prawdopodobne, chociaż dla porządku rzeczy należy podkreślić, że autor *Leksykonu łacińsko-polskiego* mógł mieć kontakt z językiem litewskim, pracując w kancelarii litewskiej, a potem u Mikołaja Radziwiłła Czarnego (zob. EJP: 224).

Nie ma też żadnej pewności co do tego, czy odegrało tu jakąkolwiek rolę niem. *Rosengarten* w dawnym metaforycznym znaczeniu ‘kwintesencja chęci, przyjemności, zadowolenia, radości, rozkoszy i upojenia, porównywanej z rajem i królestwem niebieskim’ (zob. Grimm), por. też śrwniem. *rôse-garte*, *rôsen-garte* ‘Rosengarten,

³ Serdeczne podziękowania kieruję pod adresem Profesor Urszuli Bijak z IJP PAN za pomoc w dostarczeniu do odpowiednich danych.

rosārium, rosētum’, jako nazwa historycznego i mitycznego miejsca rozkoszy (Lexer). Także znaczenie wtórne ‘chaos, zamęt, nieporządek, nieład itd.’ zdaje się przystawać do innego metaforycznego znaczenia niem. *Rosengarten*, a to ‘w średniowieczu często: plac turniejowy’ (Grimm), por. też dniem. *rosen-garde*, *Rosengarten* = *Schlachtfeld* ‘pole bitwy, pobjowisko’ (Lübben: 61). Pasuje ono doskonale do krajobrazu, jaki był pozostałością po rozpasanej i rozpustnej biesiadzie szlacheckiej. J. Mączyński odbył wieloletnie studia w Wittenbergii, Strasburgu i Zurychu (EJP: 224) i przesiąknął językiem i kulturą niemiecką na tyle, że fakt ten mógł mieć udział w powstaniu tego niezwykłego i nie do końca rozpoznanego wyrazu.

Bibliografia

Źródła (wraz ze skrótami)

- Bandtkie: Bandtkie J.S., 1806, *Słownik dokładny języka polskiego i niemieckiego do podręcznego używania dla Polaków i Niemców*, Wrocław.
- EJP: Urbańczyk S., Kucala M. (red.), 1999, *Encyklopedia języka polskiego*, Wrocław.
- ESUM: Meľnyčuk O. (red.), 1982-2012, *Etymolohičnyj slovnyk ukrajins'koi movy*, t. I-VI, Kyjiv.
- Grimm: *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm*, Leipzig 1854-1961; <https://woerterbuchnetz.de/?sigle=DWB#1> (12.12.2022).
- Hałas: Halas B.K., 1995, *F.S. Šymkevyč, jak leksykohraf i ukrajins'ke slovnykarstvo, kinec' XVIII – počatok XX st.*, Užhorod.
- Hrinczenko: Hrinčenko B., 1907-1909, *Slovar' ukrajins'koi movy*, t. I-IV, Kyjiv.
- Linde: Linde S.B., 1807-1814, *Słownik języka polskiego*, t. I-VI, Warszawa.
- KEWTS: Stachowski M., 2019, *Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch der türkischen Sprache*, Kraków.
- Kotlarewski: Kotljarevs'kyj I.P., 1955, *Enejida*, Kyjiv.
- Králik: Králik L., 2015, *Stručný etymologický slovník slovenčiny*, Bratislava.
- KSGP: *Kartoteka Słownika gwar polskich*, <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/37156?language=en> (16.12.2022).
- KSJP XVII-XVIII: *Kartoteka Słownika języka polskiego XVII i I. połowy XVIII wieku*, <https://www.rcin.org.pl/dlibra/publication/20029?language=en> (16.12.2022).
- Lexer: Lexer M., 1974, *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch*, B. I-III, Stuttgart, <https://woerterbuchnetz.de/?sigle=Lexer#2> (12.12.2022).
- Lübben: Lübben A., 1980, *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch*, Darmstadt.
- Machek: Machek V., 1968, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha.
- Nimczuk: Nimčuk V.V. (ed.), 1966, *P. Bilec'kyj-Nosenko, Slovnyk ukrajins'koi movy*, Kyjiv.
- Olesch: Olesch R. (ed.), 1971, *Mączyński I., Lexicon Latino-Polonicum*, Böhlau Verlag Köln Wien.
- PSEMań: Mańczak W., 2017, *Polski słownik etymologiczny*, Kraków.
- Red'ko: Red'ko J., 2007, *Slovník súčasnych ukrajins'kich prizvyšč u dvoch tomach*, t. I-II, L'viv.
- Rymut: Rymut K., 1991, *Nazwiska Polaków*, Wrocław.
- SEBań: Bańkowski A., 2000, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. I-II, Warszawa, t. III. *Etymologiczny słownik mowy polskiej*, 2014, Częstochowa.

- SEBor: Boryś W., 2005, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- SEBr: Brückner A., 1927, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- SEJL: Smoczyński W., 2007, *Słownik etymologiczny języka litewskiego*, Wilno.
- SEPP: Fałowski A., 2022, *Słownik etymologiczny polszczyzny potocznej PWN*, Warszawa.
- SGP: Karaś M., Reichan J. (red.), 1979-, *Słownik gwar polskich*, t. I-, Wrocław.
- SJPDor: Doroszewski W. (red.), 1958-1969, *Słownik języka polskiego*, t. I-XI, Warszawa, <https://doroszewski.pwn.pl/haslo/rozgardiasz/> (6.12.2022).
- SPXVI: Mayenowa M.R., Pełowski F. (red.), 1966-, *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. I-, Wrocław.
- SSN: Ripka I. (red.), 1994-, *Slovník slovenských nářečí*, d. I-, Bratislava.
- Sstp.: Urbańczyk S. (red.), 1953-2002, *Słownik staropolski*, t. I-XI, Warszawa.
- SUM: *Slovník ukrajins'koji movy*, 1970-1980, t. I-XI, Kyjiv.
- SWJP: Dunaj B. (red.), 1996, *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa.
- WSJP: Żmigrodzki P. (red.), *Wielki słownik języka polskiego PAN*, <https://wsjp.pl/index.php?pw=0> (16.12.2022), <https://wsjp.pl/haslo/podglad/62549/rozgardiasz> (7.12.2022).
- SWil: Orgelbrand O. (ed.), 1861, *Słownik języka polskiego*, Wilno.
- SW: Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiecki W. (red.), 1900-1927, *Słownik języka polskiego*, t. I-VIII, Warszawa.
- TRS: Osmanov M.M. (red.), 1966, *Tatarsko-russkij slovar'*, Moskwa.
- Werchratski: Verchratskij I., 1902, *Pro hovor halyc'kich lemkiw*, Lwiv.
- WSRP: Mirowicz A., Dulewicz I., Grek-Pabisowa I., Maryniak, 1970, *Wielki słownik rosyjsko-polski*, t. I-II, Warszawa–Moskwa.
- WSWP: Reychman J. (red.), 1980, *Wielki słownik węgiersko-polski*, Warszawa.
- WTSSUM: Busel V. (red.), 2001, *Velykij tłumačnyj slovník sučasnoji ukrajins'koji movy*, Kyjiv–Irpin'.
- Żelechowski: Żelechivs'kyj J., Nedił's'kyj S., 1886, *Malorusko-nimec'kyj slovar*, t. I-II, Lwiv.

Literatura

- Danylenko L., 2020, *Ukrajins'kyj pantelyk ta joho recepcija u slov'jans'kich movach (do pochodžennja frazeologizmu zbyty z pantelyku)*, „Slavia Orientalis” LXIX/2, s. 319-334).
- Sławski F., 1976, *Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego*, w: *Słownik prasłowiański*, t. II, Wrocław, s. 13-60.

ADAM FAŁOWSKI

From Polish etymology (2): *rozgardiasz*⁴ (hurly-burly)

Abstract

The article is devoted to the word *rozgardiasz* (hurly-burly) well-known in general Polish. Its chronology, semantic development, geography, and etymology are presented in a detailed and systematic way.

⁴ Cf. Fałowski A., 2022, *Z etymologii polskiej (1)*, „Rocznik Sławistyczny” LXXI, pp. 77-84 (*berek; zbereźnik*).

It has been recognised as a Polish-Latin hybrid and a manifestation of the word-forming invention of Jan Mączyński, the author of the Latin-Polish Dictionary from 1564. The word's forming structure and etymology are not entirely clear. In all probability, three constituent elements can be identified: *roz- + -gard- + -'as(z), where the initial segment roz- should be interpreted as a prefix with the meaning 'to break with something, to depart from something, to negate something', the central segment -gard- can be referred, most likely, to *garda* [guard], *gardość*, *gardać*, *gardzić* [to despise], *hardy* [impertinent], *hardość* [impertinence] etc., with a lexical meaning 'splendour, superfluity, debauchery, choosiness in eating and drinking'. Most problematic is the interpretation of the final component -'as(z) which seems to be a non-native element, probably Latin. This is indicated by the graphic combination -*dia-*, alien to the Polish language and characteristic of Latin, assimilated on Polish soil as -*dyja-*, i.e. *rozgardyja(s)*, cf. dialectal *rozgardyjo*, *ozgardyja*, *uozgardyjo*, etc. In Latin, -*as* is the acc. ending of pl. of feminine nouns like *discordia*, *luxuria*, pl. *dēliciae*, *epulae*, *īnsidiae*, cf. Latin *discordias prōdūcere* (*discordia* 'discord, feud'), *dēlicias facere* (*dēliciae* pl. 'sensual pleasures, amusements, amusements, superfluities, delights, enjoyments'), *alicuie pulas dare*, *oculis epulas dare* (*epulae* pl. 'dishes, dishes; feast, feast'), *īnsidias struere* (*īnsidiae* 'intrigues, scheming, deceit'). In the phrase *rozgardias(z) stroić*, the noun occurs in the accusative. If we assume that this is a copy of the Latin acc. pl. of feminine nouns, then the literal meaning of the conjunction *stroić* should be interpreted as a repeated, recurring activity, i.e. 'to arrange sensual delights, debauched amusements, games, frolics, luxuries, pleasures; to hold feasts, debauched and sumptuous feasts, with an abundance of exquisite and fanciful food, an excess of the finest liquors and the presence of other carnal pleasures'. This corresponds semantically with the synonymous verbs *używać*, *bonować* cited by J. Mączyński. It would also have to be assumed that over time, the acc. pl. of a feminine noun abstracted from the substantive-verbal construction as a masculine noun and began to live its own life. This conception of the genesis of the lexeme in question, although very attractive and internally coherent, is, however, unable to transcend the limits of an academic hypothesis.

Keywords: Polish language, lexis, etymology, *rozgardiasz*.